

Study the scientific outputs in the field of Persian Gulf in Scopus during 1996-2015

Received: 26 Aug. 2017

Accepted: 9 March 2018

Damerchiloo M (MSc)^{1*}

1. Library, Dental School, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, Iran.

Corresponding Author:

Mansoureh Damerchiloo

Tehran, Evin, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Dental School, Library.

Email:

mansoureh.damirchi@gmail.com

Abstract

Background and aim: Findings from studies on science assessment and evaluation are the most important tools for planning and policy-making in each country; therefore, the aim of this study was to investigate the scientific output in the field of Persian Gulf in Scopus during 1996-2015.

Material and methods: This descriptive survey study was performed using scientometrics method. The study population was the indexed articles in Scopus with keyword of Persian Gulf from 1996 to 2015. Data were analyzed using analytical tools in Scopus and SPSS 21.

Findings: The results have shown that all 2667 documents written by 84 countries have been published in 160 journals with 27 different fields. The average growth rate of annual outputs was 22.5% in the world, 17.5% in the Middle East and 39.2% in Iran. Moreover, 23.8% of the documents have one author and documents with three or two authors are in the next ranks. Most scientific outputs are related to the field of "medicine".

Conclusion: In the last 20 years, we are faced with significant growth in scientific outputs in the field of Persian Gulf. Although Iran has the most scientific outputs in this field, the qualitative evaluation of scientific outputs published by this country via indices of "the average number of citations of articles" and "h-index" has indicated their low effectiveness, which should be paid attention.

Keywords: Scientific Production, Persian Gulf, Scopus, Iran, Citation Analysis

بررسی تولیدات علمی حوزه موضوعی خلیج فارس در پایگاه اسکوپوس طی سال‌های ۱۹۹۶-۲۰۱۵

پذیرش مقاله: ۹۶/۱۲/۱۸

دریافت مقاله: ۹۶/۶/۴

چکیده

منصوره دمرچی لو (MSc)^۱

سابقه و هدف: یافته‌های حاصل از مطالعات سنجش و ارزیابی علم از مهم‌ترین ابزارهای برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری علمی در هر کشور به شمار می‌رود و مطالعه حاضر به بررسی وضعیت تولیدات علمی حوزه موضوعی خلیج فارس در پایگاه اسکوپوس به‌عنوان یکی از مهم‌ترین پایگاه‌های استنادی در طی یک دوره ۲۰ ساله می‌پردازد.

۱. کتابخانه، دانشکده دندانپزشکی، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، تهران، ایران.

مواد و روش‌ها: پژوهش از نوع پیمایشی توصیفی است و به روش علم‌سنجی انجام شده است. جامعه پژوهش را کلیه رکوردهای نمایه‌شده با کلیدواژه Persian gulf طی سال‌های ۱۹۹۶ الی ۲۰۱۵ در پایگاه اسکوپوس تشکیل می‌دهند. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از ابزار تحلیلی داده‌ها در اسکوپوس و بخشی نیز از طریق SPSS نسخه ۲۱ انجام شده است.

*نویسنده مسئول:

منصوره دمرچی لو

تهران، اوین، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، دانشکده دندانپزشکی، کتابخانه.

Email:

mansoureh.damirchi@gmail.com

یافته‌ها: جستجوی کلیدواژه Persian gulf در پایگاه اسکوپوس در طی سال‌های ۱۹۹۶ الی ۲۰۱۵ نشان داد که ۲۶۶۷ مدرک، با همکاری ۸۴ کشور، در ۱۶۰ مجله و در ۲۷ حوزه موضوعی منتشر شده و متوسط نرخ رشد سالانه انتشارات در حوزه موضوعی خلیج فارس در سطح جهانی ۲۲/۵٪، در کشورهای منطقه خاورمیانه ۱۷/۵٪ و در ایران ۲۹/۲٪ است. ۲۳/۸٪ مدارک دارای یک نویسنده و مدارک دارای سه و دو نویسنده در رتبه‌های بعدی قرار دارند. بیشترین تولیدات علمی این حوزه در حوزه موضوعی "پزشکی" طبقه‌بندی می‌شود.

نتیجه‌گیری: در ۲۰ سال اخیر با رشد قابل‌توجه تولیدات علمی در حوزه خلیج فارس روبرو هستیم. اگرچه ایران بیشترین تولیدات علمی در حوزه خلیج فارس را دارد، اما بررسی کیفی تولیدات علمی منتشرشده توسط ایران از طریق شاخص "میانگین تعداد استناد مقالات" و شاخص "h مدارک" حاکی از اثرگذاری پایین آن‌هاست که لازم است این مسئله مورد توجه قرار گیرد.

واژگان کلیدی: تولیدات علمی، خلیج فارس، اسکوپوس، ایران، تحلیل استنادی

مقدمه

محققان و نویسندگان در آن عرصه را نمایان ساخته و سبب شناسایی نقاط قوت و ضعف تحقیقات انجام شده گردید (۲).

خلیج فارس آبراهی است که در امتداد دریای عمان و در میان ایران و شبه جزیره عربستان قرار دارد و پس از خلیج مکزیک و خلیج هادسون سومین خلیج بزرگ جهان بشمار می‌آید و به‌عنوان یکی از محورهای اصلی ارتباط بین اروپا، آفریقا، آسیای جنوبی و جنوب شرقی آسیا و به سبب وجود منابع سرشار نفت و گاز در آن از ممتازترین جایگاه راهبردی، سیاسی، ژئوپلیتیک و اقتصادی برخوردار است و از نظر زیست محیطی نیز زیستگاه بسیاری از جانداران آبی و نادر است. کشورهای ایران، عمان، عراق، عربستان سعودی، کویت، امارات متحده عربی، قطر و بحرین کشورهای کناره خلیج فارس هستند و هر یک از آن‌ها جهت بهره‌برداری بهتر و بیشتر از این حوضه آبی سعی در پژوهش‌محور

یافته‌های حاصل از مطالعات سنجش و ارزیابی علم از مهم‌ترین ابزارهای برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری علمی در هر کشور به شمار می‌رود. چرا که تا زمانی که شناخت درستی از وضعیت تولید علم در یک کشور و جایگاه آن در دنیا وجود نداشته باشد، برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری صحیحی نیز صورت نخواهد گرفت. به کمک مطالعات علم‌سنجی می‌توان به بررسی تولیدات علمی، میزان اثرگذاری حیطه‌های موضوعی، پژوهشگران، دانشگاه‌ها و کشورهای گوناگون پرداخت و ضمن اینکه شناخت درستی از وضعیت تولید علم در یک کشور و جایگاه آن در دنیا فراهم آورد، برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری‌های علمی را نیز جهت‌دار نموده و سهولت بخشید (۱). در واقع با آگاهی از وضعیت تولیدات علمی و پیشرفت‌های به‌دست آمده در حوزه‌های موضوعی مختلف، می‌توان تصویر جامعی از نوع فعالیت‌های علمی

که اگر میزان نرخ رشد در هر یک از سال‌های مورد بررسی منفی بود، مقدار G^- بجای معادله (۲) از طریق معادله (۳) محاسبه خواهد شد (۸).

$$G = \sqrt[n]{G_1 \times G_2 \times G_3 \dots G_n} \quad \text{معادله شماره ۱}$$

$$G^- = \frac{y_t - y_{t-1}}{y_{t-1}} \quad \text{معادله شماره ۲}$$

$$G^- = \frac{y_t - y_{t-1}}{y_{t-1}} + 1 \quad \text{معادله شماره ۳}$$

ضریب مشارکت میان نویسندگان از طریق معادله پیشنهادی Ajiferuke و همکارانش که در مقاله‌ای در سال ۱۹۸۸ پیشنهاد دادند، مطابق معادله شماره (۴) محاسبه شد (۹).

$$CC = 1 - \frac{\sum_{j=1}^k \left(\frac{1}{j}\right) f_j}{N} \quad \text{معادله شماره ۴}$$

منظور از CC ضریب مشارکت، j تعداد نویسندگان، k بیشترین تعداد نویسندگان در حوزه موضوعی مورد مطالعه، f_j تعداد مقالات دارای j نویسنده و N تعداد کل مقالات است.

یافته‌ها

جستجوی کلیدواژه Persian gulf در پایگاه Scopus در طی سال‌های ۱۹۹۶ الی ۲۰۱۵ شامل ۲۶۶۷ نتیجه بود. تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان داد که از مجموع مدارک نمایه شده در پایگاه Scopus در حوزه موضوعی خلیج فارس ۹۶/۷٪ (۲۵۷۸ مدرک) به زبان انگلیسی و ۰/۷٪ (۲۰ مدرک) به زبان فرانسوی، ۰/۷٪ (۱۹ مدرک) به زبان آلمانی، ۰/۶٪ (۱۷ مدرک) به زبان فارسی و ۱/۳٪ (۳۳ مدرک) باقیمانده به سایر زبان‌ها (با فراوانی ۰/۱٪ و کمتر) منتشر شده‌اند.

۸۲/۷٪ (۲۲۰۵) مدارک بازیابی شده در قالب مقالات پژوهشی و مروری، ۷/۹٪ (۲۱۱) مدارک در قالب کنفرانس و همایش و ۹/۴٪ باقیمانده در قالب کتاب، یادداشت، گزارش کوتاه، مقاله سردبیر و ... منتشر شده‌اند.

همان‌طور که در نمودار ۱ مشاهده می‌شود وضعیت تولیدات علمی حوزه موضوعی خلیج فارس طی سال‌های مورد مطالعه از لحاظ کمی، رشد صعودی داشته است. اگرچه در ۵ سال اخیر تولیدات علمی در این حوزه از لحاظ کمی گاهی با افت و خیزهایی همراه است اما به‌طور کلی با افزایش تولید علم در حوزه خلیج فارس در طی ۲۰ سال گذشته روبرو هستیم. محاسبه مقدار متوسط نرخ رشد سالانه انتشارات در حوزه موضوعی خلیج فارس عدد ۲۲/۵٪ را نشان داد. متوسط نرخ رشد سالانه انتشارات در این حوزه موضوعی در میان کشورهای منطقه خاورمیانه ۱۷/۵٪ و در ایران ۳۹/۲٪ محاسبه شد.

بررسی تعداد نویسندگان مدارک مورد بررسی نشان داد که بیشتر مدارک (۲۳/۸٪) دارای یک نویسنده می‌باشند. و مدارک دارای ۳

ساختن فعالیت‌های خود در این پیکره آبی دارند. با توجه به توان علمی خود، مطالعات بنیادی، توسعه‌ای و کاربردی را انجام داده و نتایج و یافته‌های حاصل از پژوهش‌های خود را منتشر ساخته‌اند (۳). بررسی وضعیت تولید علم در ایران در حوزه‌های علمی مختلف در مطالعات بسیاری مورد توجه و بررسی قرار گرفته است. برای نمونه می‌توان به پژوهش اسدی و قادری سهی، در حوزه ژئوفیزیک (۴)، پشتونی‌زاده، در حوزه کشاورزی و عباسی و همکاران، در حوزه روانشناسی اجتماعی (۲)، عرفان منش و همکاران، در حوزه شیمی (۱)، قاضی میرسعید و همکاران، در حوزه پرستاری (۶) اشاره کرد، اما از معدود پژوهش‌های انجام‌شده در حوزه موضوعی علوم دریایی در کشور می‌توان به دو پژوهش انجام‌شده توسط دالوند و همکارانش اشاره کرد که در یکی از پژوهش‌ها به تحلیل استنادی و ترسیم نقشه تاریخ‌نگاشتی تولیدات علمی محققان علوم دریایی ایران در حوضه آبی خزر (۷) و در دیگری به تحلیل استنادی و ترسیم نقشه تاریخ‌نگاشتی تولیدات علوم دریایی ایران در دو حوزه آبی عمان و خلیج فارس (۳) می‌پردازد.

از آنجاکه هر دو مطالعه تنها در پایگاه استنادی web of science انجام شده است و با توجه به اینکه پایگاه Scopus یکی از معتبرترین نمایه‌های استنادی بین‌المللی مطرح است تاکنون پایه و اساس مطالعات علم‌سنجی بسیاری قرار گرفته است. این پژوهش در ادامه پژوهش دالوند و آگاه (۳) به بررسی وضعیت تولید علم در دو حوزه موضوعی خلیج فارس در پایگاه استنادی Scopus می‌پردازد.

مواد و روش‌ها

پژوهش از نوع پیمایشی توصیفی است و به روش علم‌سنجی انجام می‌شود. جامعه پژوهش شامل کلیه رکوردهای منتشرشده در حوزه موضوعی خلیج فارس است که در طی سال‌های ۱۹۹۶ الی ۲۰۱۵ در پایگاه Scopus نمایه شده‌اند. به‌منظور انجام پژوهش عبارت "Persian gulf" در فیلد keywords و با محدودیت زمانی مورد نظر جستجو شد و نتایج بدست آمده، شامل ۲۶۶۷ رکورد، مورد بررسی قرار گرفت. در مرحله بعد، نتایج جستجو با استفاده از فیلترهای موجود در پایگاه Scopus به کشورهای منطقه خاورمیانه (کشورهای منطقه خاورمیانه به ترتیب حروف الفبا: اردن، امارات متحده عربی، ایران، بحرین، ترکیه، رژیم اشغالگر قدس، سوریه، عراق، عربستان سعودی، عمان، فلسطین، قطر، کویت، لبنان، مصر، یمن) محدود و ۱۱۷۷ نتیجه بدست آمده مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. در پایان، نتایج به کشور ایران محدود شد و وضعیت تولید علمی کشور در حوزه خلیج فارس بررسی گردید. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از ابزار تحلیلی داده‌ها در Scopus و بخشی نیز از طریق SPSS نسخه ۲۱ انجام شد.

به‌منظور محاسبه متوسط نرخ رشد تولیدات علمی در حوزه موضوعی خلیج فارس طی سال‌های مورد مطالعه، از میانگین هندسی به‌صورت معادله شماره (۱) استفاده شد. در این رابطه مقدار G^- نرخ رشد در طی هر یک از سال‌های مورد مطالعه است که مقدار آن از طریق معادله (۲) محاسبه می‌شود. با توجه و با در نظر گرفتن این نکته

مدارک نمایه شده در Scopus در حوزه موضوعی خلیج فارس در طی سال‌های مورد مطالعه با همکاری ۸۴ کشور منتشر شده‌اند. ایران (۳۲/۸٪) و آمریکا (۲۷/۹٪) دارای بیشترین مدارک نمایه شده در Scopus در این حوزه هستند و پس از آن‌ها به ترتیب کشورهای انگلیس (۹/۰۳٪)، امارات متحده عربی (۴/۳۵٪) و آلمان (۳/۵٪) در رتبه‌های سوم تا پنجم قرار دارند.

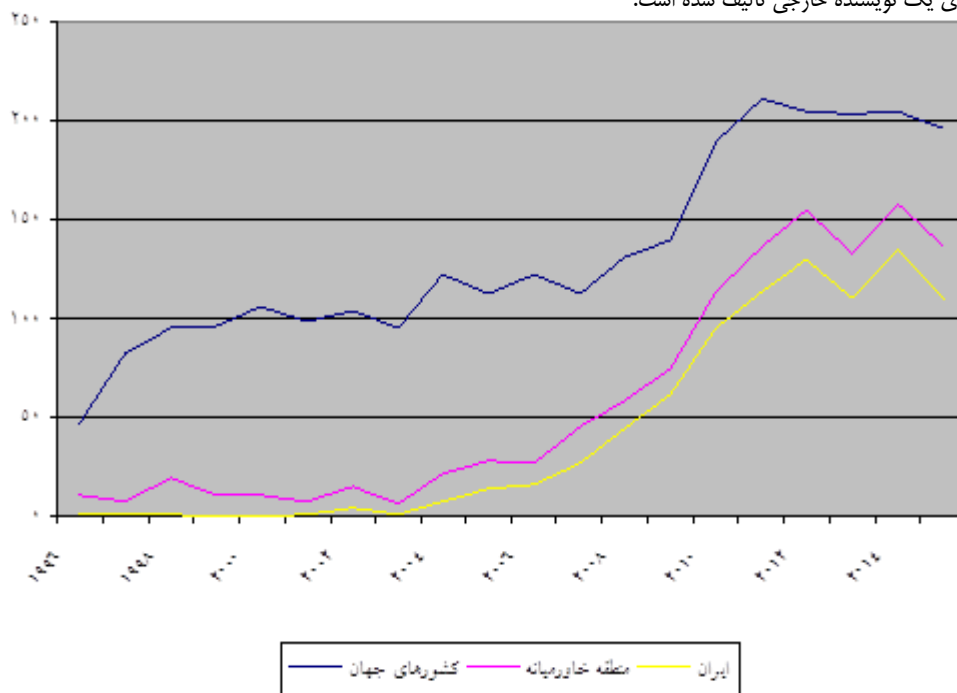
در میان کشورهای خاورمیانه، ایران با ۷۴/۴٪ دارای بیشترین تعداد مدارک نمایه شده در حوزه موضوعی خلیج فارس است کشورهای کویت (۷/۴٪)، عربستان سعودی (۶/۴٪) رژیم اشغالگر قدس (۳/۴٪) و مصر (۳/۱٪) در رتبه‌های بعدی قرار دارند.

بر اساس داده‌های به دست آمده دانشگاه تهران با ۱۸۲ مدرک (۶/۸٪)، دانشگاه آزاد با ۱۳۵ مدرک (۵/۱٪) و مرکز پزشکی وی. ای (VA Medical center) در ایالات متحده آمریکا با ۱۲۷ مدرک (۴/۸٪) دارای بیشترین تعداد مدارک نمایه شده در Scopus در حوزه موضوعی خلیج فارس در سال‌های مورد مطالعه هستند.

نویسنده (۱۸/۶٪) و دو نویسنده (۱۷/۹٪) در رتبه‌های بعدی قرار دارند. بیشترین تعداد مؤلفین ۴۸ نفر (در کمتر از یک درصد مدارک بازيابی شده) گزارش شد.

تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان داد که پرکارترین نویسندگان در حوزه موضوعی خلیج فارس Simon Wesseley از گروه پزشکی و روانشناسی دانشگاه کینگ لندن (King's College London)، Robert W. Haley از گروه پزشکی دانشگاه تگزاس ایالات متحده آمریکا (UT Southwestern Medical School)، Gregory C. Gray از گروه محیط زیست دانشگاه دوک (Duke University) ایالات متحده می‌باشند و پرکارترین نویسندگان در کشورهای منطقه خاورمیانه و ایران به ترتیب احمد ساوری از دانشگاه علوم و فنون خرمشهر، مجید افخمی از دانشگاه آزاد اسلامی و حسین رحیم پور بناب از دانشگاه تهران هستند.

ضریب مشارکت نویسندگان مطابق معادله ذکر شده در روش پژوهش محاسبه و مقدار ۰/۵۳ محاسبه شد. بررسی وضعیت همکاری بین‌المللی محققان ایرانی عدد ۱۶/۷٪ را نشان داد به این معنی که ۱۶/۷٪ تولیداتی که محققان ایرانی در این حوزه به وجود آورده‌اند، حداقل با همکاری یک نویسنده خارجی تألیف شده است.

نمودار ۱. وضعیت کمی تولیدات علمی در حوزه موضوعی خلیج فارس در نمایه استنادی اسکوپوس طی سال‌های ۱۹۹۶-۲۰۱۵

بررسی ۲۶۶۷ مدرک نمایه شده در حوزه موضوعی خلیج فارس در Scopus نشان داد که این مدارک مجموعاً در ۱۶۰ مجله منتشر شده‌اند. مجلات Marine Pollution و Military Medicine به ترتیب با ۴۸ و ۴۷ مقاله، بیشترین مقالات در این حوزه را منتشر کرده‌اند. فیلتر کردن نتایج جستجو به کشورهای منطقه خاورمیانه یا ایران نتیجه متفاوتی را نمایش می‌دهد. جدول ۱ پنج مجله برتر که بیشترین تعداد مقالات را به خود اختصاص داده‌اند، در سطح بین‌المللی، سطح کشورهای منطقه خاورمیانه و ایران نشان می‌دهد.

بررسی ۲۶۶۷ مدرک نمایه شده در حوزه موضوعی خلیج فارس در Scopus نشان داد که این مدارک مجموعاً در ۱۶۰ مجله منتشر شده‌اند. مجلات Marine Pollution و Military Medicine به ترتیب با ۴۸ و ۴۷ مقاله، بیشترین مقالات در این حوزه را منتشر کرده‌اند. فیلتر کردن نتایج جستجو به کشورهای منطقه خاورمیانه یا ایران نتیجه متفاوتی را نمایش می‌دهد. جدول ۱ پنج مجله برتر که بیشترین تعداد مقالات را به خود اختصاص داده‌اند، در سطح بین‌المللی، سطح کشورهای منطقه خاورمیانه و ایران نشان می‌دهد.

جدول ۱. پنج مجله دارای بیشترین تعداد مقاله نمایه شده در اسکوپوس در حوزه موضوعی خلیج فارس در طی سال‌های ۲۰۱۵-۱۹۹۶

1. Military Medicine 2. Marine Pollution 3. Iranian Journal of Fisheries Sciences 4. American Journal of Epidemiology 5. Zootaxa	در میان کل مدارک
1. Iranian Journal of Fisheries Sciences 2. Marine Pollution 3. Environmental Monitoring and Assessment 4. Journal of Petroleum Science and Engineering 5. Zootaxa	در میان مدارک منتشر شده توسط کشورهای منطقه خاورمیانه
1. Iranian Journal of Fisheries Sciences 2. Environmental Monitoring and Assessment 3. Journal of Petroleum Science and Engineering 4. Zootaxa 5. Environmental Contamination and Toxicology	در میان مدارک منتشر شده توسط ایران

برای مدارک منتشر شده توسط محققین کشورهای منطقه خاورمیانه ۷/۸ و برای مدارک منتشر شده توسط کشور ایران ۵ است. محاسبه شاخص h مدارک نشان داد که به‌طور کلی ۷۲ مدرک از این مجموعه حداقل دارای ۷۲ استناد می‌باشند، درحالی‌که با محدود کردن مدارک مربوطه به کشورهای خاورمیانه و یا ایران این عدد به ترتیب به ۴۰ و ۲۸ می‌رسد.

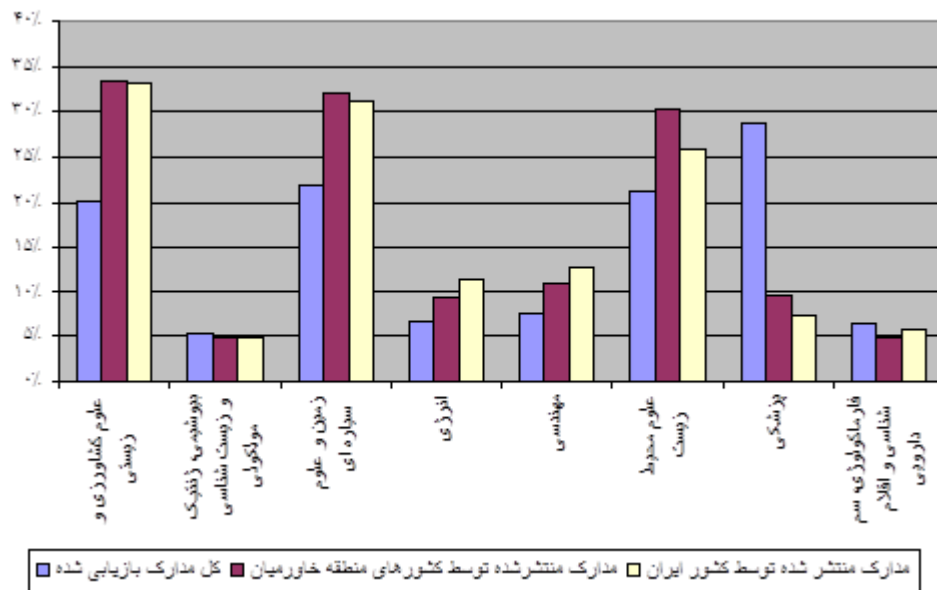
همان‌طور که در جدول شماره ۲ مشاهده می‌شود از ۲۶۶۷ مدرک بازیابی شده در حوزه موضوعی خلیج فارس، ۱۱۷۷ مدرک (۴۴٪) توسط محققین کشورهای منطقه خاورمیانه و ۸۷۶ مدرک (۳۲/۸٪) توسط پژوهشگران ایرانی تألیف شده است. درحالی‌که میانگین استنادهای دریافتی توسط این مدارک به‌طور کلی ۱۳/۲ گزارش شده است، این مقدار

جدول ۲. وضعیت تولید علم در حوزه موضوعی خلیج فارس در نمایه استنادی اسکوپوس در طی سال‌های ۲۰۱۵-۱۹۹۶

شاخص h مدارک	میانگین استنادهای دریافتی	تعداد استنادهای دریافتی	درصد مدارک	تعداد مدارک	
۷۲	۱۳/۲	۳۵۱۵۵	۱۰۰	۲۶۶۷	در سطح جهان
۴۰	۷/۸	۹۱۷۵	۴۴	۱۱۷۷	در سطح کشورهای منطقه خاورمیانه
۲۸	۵	۴۳۸۸	۳۲/۸	۸۷۶	در سطح ایران

نشان داد که بیشترین تولید علمی مربوط به مدارک "علوم کشاورزی و زیستی" است. نمودار شماره ۲، هشت موضوع برتر که طبق دسته‌بندی موضوعی اسکاپوس، مدارک نمایه شده درباره خلیج فارس در فاصله سال‌های مورد مطالعه در آن‌ها طبقه‌بندی می‌شوند را نشان می‌دهد. همان‌طور که مشاهده می‌شود به‌جز موضوع پزشکی که بیشترین تولیدات علمی در حوزه موضوعی خلیج فارس را شامل می‌شود، موضوعات کشاورزی و علوم زیستی، علوم زمین و علوم سیاره‌ای، و علوم زیست‌محیطی بیشترین مدارک را در هر سه جامعه مورد مطالعه (کل مدارک منتشر شده، مدارک منتشر شده توسط کشورهای منطقه خاورمیانه و مدارک منتشر شده توسط ایران) به خود اختصاص می‌دهند.

به‌منظور تعیین وضعیت توزیع موضوعی تولیدات علمی حوزه موضوعی خلیج فارس از دسته‌بندی موضوعی پایگاه Scopus استفاده شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان داد که مطابق دسته‌بندی موضوعی پایگاه Scopus، کلیه مدارک منتشر شده در حوزه موضوعی خلیج فارس در طی سال‌های مورد مطالعه، در ۲۷ حوزه موضوعی طبقه‌بندی می‌شوند. بیشترین تولیدات علمی این حوزه در حوزه موضوعی "پزشکی" (۷۷۸ مدرک معادل ۲۸/۸٪) طبقه‌بندی می‌شود و موضوعات "علوم زمین و علوم سیاره‌ای" (۵۸۲ مدرک معادل ۲۱/۸٪) و "علوم محیط‌زیست" (۵۶۶ مدرک معادل ۲۱/۲٪) به ترتیب رتبه‌های دوم و سوم را دارا هستند. درحالی‌که بررسی مدارک منتشر شده توسط کشورهای منطقه خاورمیانه و مدارک منتشر شده توسط کشور ایران

نمودار ۲. پراکندگی موضوعی تولیدات علمی در حوزه موضوعی خلیج فارس در پایگاه اسکوپوس طی سال‌های ۱۹۹۶-۲۰۱۵

بحث و نتیجه‌گیری

آزاد هستند که مؤید نتایج پژوهش دالوند و آگاه (۳) است. همچنین رئیس بخش علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه شیراز نیز در اردیبهشت ۱۳۹۵، دانشگاه آزاد اسلامی و دانشگاه تهران را دارای بیشترین سهم در تولید علم در چهارماه نخست سال ۲۰۱۶ میلادی در پایگاه Scopus اعلام کرد (۱۲).

مجله Iranian Journal of Fisheries Sciences بالاترین رتبه را در نشر مقالات منتشرشده توسط کشورهای منطقه خاورمیانه و کشور ایران دارد. پژوهش دالوند و آگاه (۳) و دالوند و عزیززاده (۷) نیز نشان داد که بیشتر تولیدات علمی علوم دریایی ایران در این مجله منتشر می‌شود.

همچنین میانگین استناد مقالات منتشرشده توسط کشورهای خاورمیانه عدد ۷/۸ و میانگین استناد مقالات منتشرشده توسط ایران عدد ۵ است. بررسی نتایج سایر پژوهش‌های انجام‌شده در این خصوص نتایج مشابهی را نشان می‌دهد (۶، ۱۰) و همگی حاکی از اثرگذاری پایین تولیدات علمی منتشرشده توسط کشور ایران و کشورهای منطقه خاورمیانه است. مطابق نتایج پژوهش، همکاری بین‌المللی محققان ایرانی، ۱۶/۷٪ است و پژوهش قاضی میرسعید و همکاران (۶) و عرفان‌منش و رحیمی (۱۰) نیز به ترتیب ارقام ۲۲/۱ و ۲۳/۱ را برای این شاخص گزارش کرده‌اند. از آنجا که داشتن همکاری‌های علمی با پژوهشگران از سایر کشورها می‌تواند در دریافت استناد بیشتر مؤثر باشد (۱۳)؛ بنابراین به نظر می‌رسد پژوهشگران و نویسندگان برای اثرگذاری بیشتر در دنیای علم و دیده شدن تألیفات خود لازم است داشتن ارتباط و همکاری‌های بین‌المللی را نیز مورد توجه قرار دهند.

به‌طور کلی اگرچه در حوزه موضوعی خلیج فارس با رشد تصاعدی تولیدات علمی روبرو هستیم و کشور ایران با رشد چشمگیر مقالات از

در طی سال‌های ۱۹۹۶ الی ۲۰۱۵ تولیدات علمی در حوزه موضوعی خلیج فارس در پایگاه Scopus از رشد قابل‌توجهی برخوردار بوده است. بطوری‌که شاهد افزایش تعداد مقالات با کلیدواژه Persian gulf از ۴۷ مقاله در سال ۱۹۹۶ به حدود ۲۰۰ مقاله در سال‌های ۲۰۱۱ تا ۲۰۱۵ هستیم. بررسی تولیدات علمی کشورهای منطقه خاورمیانه و تولیدات علمی ایران در حوزه موضوعی خلیج فارس نیز رشد تصاعدی تولیدات علمی در این حوزه را نشان می‌دهد. پژوهش دالوند و آگاه (۳) که وضعیت تولیدات علوم دریایی ایران در دو حوضه آبی خلیج فارس و دریای عمان را طی سال‌های ۲۰۱۳-۱۹۹۲ در پایگاه Web of Science بررسی کردند نیز افزایش تولیدات علمی در این حوزه موضوعی را نشان داد. این امر می‌تواند نشانگر توجه جامعه علمی به حوزه موضوعی خلیج فارس در سال‌های اخیر باشد. از سوی دیگر مطالعات انجام‌شده در سایر حوزه‌های موضوعی نیز نتایج مشابهی را نشان می‌دهد که همگی حاکی از رشد صعودی تولیدات علمی محققان ایرانی در سال‌های اخیر است (۱، ۲، ۴-۸، ۱۰، ۱۱). بنابراین به نظر می‌رسد علاوه بر اهمیت و توجه به یک حوزه موضوعی عواملی دیگر همچون، افزایش تعداد دانشجویان، افزایش مقاطع تحصیلات تکمیلی، افزایش مراکز آموزشی و تأکید مسئولان بر تولیدات علمی جهت ارتقاء اعضای هیات علمی نیز در افزایش تولیدات علمی در پایگاه‌های اطلاعاتی مؤثر باشد (۶). نتایج تعیین پرکارترین نویسنده در ایران و کشورهای منطقه خاورمیانه در حوزه موضوعی خلیج فارس (احمد ساوری از دانشگاه علوم و فنون خرمشهر) نتایج پژوهش دالوند و آگاه (۳) را تأیید کرد.

مطابق نتایج به‌دست‌آمده، سازمان‌های دارای بیشترین تولید علمی در کشورهای منطقه خاورمیانه و کشور ایران دانشگاه تهران و دانشگاه

بررسی پایگاه Scopus نشان داد که اولین مدرک علمی جهان که در آن واژه خلیج فارس مورد استفاده قرار گرفته متعلق به یک نویسنده انگلیسی به نام WJ Moore است که در سال ۱۸۵۶ در مجله Association Medical Journal منتشر شده است و این نشان دهنده قدمت بیش از یک صد ساله واژه خلیج فارس نسبت به واژه خلیج عربی است که محققان جهان از آن در مدارک علمی خود بهره می گرفته اند. در پایان پیشنهاد می شود در پژوهشی مقایسه و تحلیل استنادی تولیدات علمی حوزه خلیج فارس در سایر پایگاه های استنادی مورد مطالعه و بررسی و با نتایج این مطالعه مورد تطبیق قرار گیرد.

یک مقاله در سال ۱۹۹۶ تا حدود ۲۰۰ مقاله در طی سال های ۲۰۱۱ تا ۲۰۱۵ در تولید علم با موضوع خلیج فارس پیشتاز بوده است اما محاسبه میانگین استناد مقالات منتشر شده توسط ایران و شاخص h مدارک که هر دو می تواند معیاری برای تعیین کیفیت مقالات منتشر شده باشد، حاکی از کمتر دیده شدن مقالات ایرانی در این حوزه موضوعی است که لازم است این نکته مورد توجه قرار گیرد.

از سوی دیگر با وجود اینکه سازمان آبنگاری بین المللی از نام خلیج ایران (خلیج فارس) برای این خلیج استفاده می کند (۱۴)، اما برخی از کشورهای عربی در دهه های اخیر آن را خلیج عربی یا خلیج می نامند.

References

1. Erfanmanesh Ma, Parto P, Goltaji M. An Analysis of the Status of Iranian Chemistry Research based on the Web of Science. Quarterly Journal of Knowledge Studies. 2015; 7(26): 93-110. Available at: http://qje.iau-tnb.ac.ir/article_516986.html. [In Persian]
2. Abasi F, Aslaninia V, Hossein Biglu M. A study of scientific production in the field of Social psychology in Web of Science (1990-2009): Mapping the historical Structure. Quarterly Journal of Knowledge Studies. 2015; 7(24): 99-112. Available at: http://qje.iau-tnb.ac.ir/article_517024_111331.html. [In Persian]
3. Dalvand M, Agah H. Citation Analysis and Histogrammic depiction of Iranian Marine Science Outputs on Oman Sea and Persian Gulf. Caspian Journal of Scientometrics. 2015; 2(1): 13-23. Available at: <http://cjs.mubabol.ac.ir/article-1-63-fa.html>. [In Persian]
4. Asadi M, Ghaderi Sohi A. Thirty-nine years of Iran's scientific products in the field of Geophysics. Journal of the Earth and Space Physics. 2015; 41(1): 147-66. Available at: https://journals.ut.ac.ir/article_53441_7213.html. [In Persian]
5. Pashootanzadeh M, Osareh F. Citation Analysis and Histogrammic Outline of Scientific Output in Agriculture Using Science Citation Index (2000-2008). Journal of Information Processing and Management. 2009; 25(1): 23-52. Available at: <http://jipm.irandoc.ac.ir/article-1-614-fa.html>. [In Persian]
6. Ghazimirsaeid SJ, Rastegari Mehr B, Kolbadinejad K, Banisaffar M, Mohammadi M. Qualitative and Quantitative Analysis and Map Production of Dispersion of the Islamic Republic of Iran Scientific Production in the Field of Nursing in Scopus. Journal of Prevention & Health. 2015; 1(1): 11-23. Available at: <http://www.magiran.com/temp/mag-pdf/7222018/7317-16419997-JG9.pdf>. [In Persian]
7. Dalvand M, Alizadeh Ketek Lahijani H. Scientometric and Historiographical Maps of Scientific Products of Iranian Marine Researchers on Caspian Sea Basin in "Web of Science" During 1992-2013. Journal of Oceanography. 2015; 6(22): 49-57. Available at: <http://joc.inio.ac.ir/article-1-769-fa.html>. [In Persian]
8. Soheili F, Osareh F. Investigating Scientific Productions of Faculty Members of Razi University in Web of Sciences during 1992-2008: A Case Study. Journal of Studies in Libraries and Information Science. 2009; 16(4): 81-110. [In Persian]
9. Ajiferuke I, Burell Q, Tague J. Collaborative coefficient: A single measure of the degree of collaboration in research. Scientometrics. 1988; 14(5-6): 421-33. Available at: <https://link.springer.com/article/10.1007/BF02017100>.
10. Erfanmanesh M, Rahimi M. The Study of Scientific Productivity, Impact and Collaboration of the Middle East Countries in Scopus Database. National Studies on Librarianship and Information Organization. 2014; 25(2): 120-37. Available at: http://nastinfo.nlai.ir/article_28.html. [In Persian]
11. Moed HF. Iran's scientific dominance and the emergence of South-East Asian countries as scientific collaborators in the Persian Gulf Region. Scientometrics. 2016; 108(1): 305-14. Available at: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11192-016-1946-x>.
12. Top 5 universities in science production / Introduction of the most influential Iranian professor. 2016; Available at: <https://www.isna.ir/news/95021509227/5>. Accessed June, 2, 2016. [In Persian]
13. Aksnes DW. Characteristics of highly cited papers. Research Evaluation. 2003; 12(3): 159-70.
14. Parsapour R. The emergence of the Pars Sea (Persian Gulf). Available at: <http://www.webcitation.org/6DzPHuGhs>. Accessed June, 2, 2016. [In Persian]